

## การคุมกำเนิดของวัยรุ่นที่มาใช้บริการที่หน่วยวางแผนครอบครัว โรงพยาบาลศรีนครินทร์\*

### Contraceptive Practices in Adolescents Attending the Family Planning Unit at Srinagarind Hospital\*

บทความวิจัย

วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ

Journal of Nursing Science &amp; Health

ปีที่ 34 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน) 2554

Volume 34 No.3 (July-September) 2011

เกสร เหล่าอรรค: พย.ม.\*\* จันทนา บุญจันทร์ ศศ.ม.\*\* พรรณี กุเกียรติกุล วท.บ.\*\*

เพียงจิตต์ ธารไพโรสานท์ ศศ.ม.\*\* บุชบา บุญกระโทก วท.บ.\*\* มลฤดี ประสิทธิ์ พย.ม.\*\*

Kesorn Laounka, MSN.\*\* Jintana Boonjan, MEd.\*\* Punnee Kukiattikool, BSc.\*\*

Piangjit Tharnprisan, MEd.\*\* Bhussaba Bungathok, BSc.\*\* Molruedee Prasit, MSN.\*\*

#### บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงพรรณนาแบบย้อนหลังนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและวิธีการคุมกำเนิดของวัยรุ่นที่มีอายุ 10-19 ปี ที่มารับบริการที่หน่วยวางแผนครอบครัว โรงพยาบาลศรีนครินทร์ จำนวน 411 ราย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า วัยรุ่นส่วนใหญ่มีอายุ 17-19 ปี ร้อยละ 83.6 อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง ร้อยละ 68.1 มีอาชีพงานบ้าน ร้อยละ 48.9 เคยตั้งครรภ์ ร้อยละ 94.6 เคยคุมกำเนิดและเคยแท้งบุตรร้อยละ 44.3 และ 19.7 ตามลำดับ ส่วนวิธีการคุมกำเนิดพบมาก่อนเข้ารับบริการไม่เคยคุมกำเนิดร้อยละ 55.7 โดยในกลุ่มที่เคยคุมกำเนิดพบว่าวิธีการคุมกำเนิดที่วัยรุ่นนิยมมากที่สุดคือยาเม็ดคุมกำเนิดร้อยละ 58.8 และหลังจากได้รับบริการแล้ววัยรุ่นเปลี่ยนมาคุมกำเนิดทุกรายและเลือกยาฉีดคุมกำเนิดมากที่สุด ร้อยละ 64.0

จากการศึกษา สรุปได้ว่าวัยรุ่นที่มาใช้บริการมีอัตราการคุมกำเนิดค่อนข้างต่ำ ดังนั้นการให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาและการคุมกำเนิดเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่ง และข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้จะมีประโยชน์ในการนำไปกำหนดกลยุทธ์ในการให้ความรู้เพื่อป้องกันการตั้งครรภ์โดยไม่วางแผนในวัยรุ่นต่อไป

คำสำคัญ : วัยรุ่น การคุมกำเนิด หน่วยวางแผนครอบครัว

#### Abstract :

This retrospective descriptive study was conducted to determine the characteristics and contraceptive practices among 411 adolescents aged 10-19 years who attended family planning clinic at Srinagarind Hospital. Data were analyzed using descriptive statistics. The result showed that the majority of subjects (83.6%) were 17-19 years old; 68.1% lived in the city district; 48.9% were unemployed; 94.6% had ever been pregnant; 44.3% and 19.7% had experienced in contraceptive practice and abortion, respectively. Regarding contraceptive practice, the results showed that, 55.7% of subjects never used any contraception before attending the clinic. Among those who used, the most popular method was oral contraceptives which being used by 58.8%. After receiving information at the clinic, all subjects chose to practice contraception and 64% of them used Depo Provera.

The results of this study show that contraceptive practices among sexually adolescents were low. This indicates the need for appropriate sex education and contraceptive practices. These data will be beneficial in determining future preventive and educational strategies for the prevention of unplanned pregnancy in adolescents.

keywords : adolescent, contraception, family planning unit

\* โครงการนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ 2550

\*\*งานบริการพยาบาล โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

## ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัยรุ่นหมายถึงบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 10-19 ปี<sup>1</sup> โดยแบ่งเป็นวัยรุ่นตอนต้นอายุ 10-13 ปี วัยรุ่นตอนกลางอายุ 14-16 ปี และวัยรุ่นตอนปลายอายุ 17-19 ปี<sup>2</sup> เป็นช่วงวัยที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสติปัญญา มีความอยากรู้อยากลอง โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์อาจนำไปสู่พฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ รวมทั้งพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ<sup>3</sup> จนทำให้เกิดการตั้งครรภ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อมจึงทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาเช่น ปัญหาการเรียน การทำแท้ง การไม่ยอมรับบุตร การทอดทิ้งบุตร<sup>4</sup> จึงส่งผลกระทบต่อสุขภาพของตัววัยรุ่นที่ตั้งครรภ์เองและต่อภาวะเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นซึ่งเป็นผลจากการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ตั้งใจและมีการใช้วิธีคุมกำเนิดในสัดส่วนที่ต่ำ<sup>1</sup> แม้วัยรุ่นส่วนใหญ่จะยอมรับและเห็นประโยชน์ของการคุมกำเนิดแต่มีการปฏิบัติการณ์คุมกำเนิดกันน้อย ในปัจจุบันจะเห็นว่าวัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานมากขึ้นและเริ่มมีเพศสัมพันธ์ขณะที่มีอายุน้อย อายุเฉลี่ยของวัยรุ่นที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกอยู่ระหว่าง 14-18 ปี ซึ่งจากการศึกษาทั้งในเขตเมืองและชนบท ของวัยรุ่นที่อยู่ในระบบโรงเรียนและไม่ได้เรียนพบว่า มีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานร้อยละ 2-75 โดยวัยรุ่นชายจะมีประสบการณ์มีเพศสัมพันธ์มากกว่าวัยรุ่นหญิง และส่วนใหญ่ไม่ได้ป้องกัน จึงก่อให้เกิดการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อมถึงร้อยละ 78-85<sup>5</sup> ประเทศไทยพบอัตราการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเท่ากับ 90 รายต่อวัยรุ่นหญิง 1000 ราย<sup>6</sup> และจากรายงานการเกิดมีชีพของกระทรวงสาธารณสุขระหว่างปี พ.ศ. 2542 ถึง ปี พ.ศ.2549 พบอัตราการคลอดบุตรในหญิงอายุน้อยกว่า 20 ปี สูงขึ้นจากร้อยละ 12.5 ในปี 2542 เป็นร้อยละ 14.7 ในปี 2549<sup>7</sup> และร้อยละ 16.0 ในปี 2552<sup>8</sup> ส่วนที่โรงพยาบาลศรีนครินทร์พบวัยรุ่นมาฝากครรภ์ร้อยละ 8.9 และมีมารดาที่เป็นวัยรุ่นมาคลอดบุตรร้อยละ 6.2<sup>9</sup>

การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นจึงถือ เป็นปัญหาทางสาธารณสุขและเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญทั้งในระดับ

บุคคล ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ การป้องกันปัญหาโดยการส่งเสริมให้วัยรุ่นไม่มีการร่วมเพศเป็นสิ่งที่ดีที่สุดแต่ปฏิบัติได้ยาก ดังนั้นการคุมกำเนิดจึงเป็นวิธีการป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการตั้งครรภ์ได้ดีที่สุด ถ้าบุคลากรเข้าใจ และมีความรู้เรื่องการคุมกำเนิดที่เหมาะสม รู้ว่าวัยรุ่นมีการคุมกำเนิดอย่างไร จะสามารถให้คำปรึกษาแนะนำเพื่อให้วัยรุ่นสามารถเลือกใช้วิธีการคุมกำเนิดที่ถูกต้องก็จะเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังที่กล่าวมาได้

คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณลักษณะและวิธีการคุมกำเนิดของวัยรุ่นที่มารับบริการที่หน่วยวางแผนครอบครัว โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษามาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการให้บริการและการให้การปรึกษาเพื่อให้วัยรุ่นเข้าถึงการคุมกำเนิดและสามารถเลือกใช้วิธีการคุมกำเนิดที่เหมาะสมมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพอนามัยทางเพศส่วนหนึ่งของวัยรุ่นได้

## วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของวัยรุ่นที่มารับบริการที่หน่วยวางแผนครอบครัว โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการคุมกำเนิดและวิธีการคุมกำเนิดของวัยรุ่นก่อนและหลังการเข้ารับบริการที่หน่วยวางแผนครอบครัว โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

## ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาจากทะเบียนประวัติของวัยรุ่นหญิง อายุ 10-19 ปี ที่มารับบริการที่หน่วยวางแผนครอบครัว โรงพยาบาลศรีนครินทร์ จังหวัดขอนแก่น ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2544 จนถึง 31 ธันวาคม 2549

## วิธีการศึกษา

เป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนาแบบย้อนหลัง (retrospective descriptive study) โดยการรวบรวมข้อมูล

ของผู้มารับบริการที่มีอายุระหว่าง 10-19 ปี จากทะเบียนประวัติการมารับบริการคุมกำเนิดของหน่วยวางแผนครอบครัว โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2544 จนถึง 31 ธันวาคม พ.ศ. 2549

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เป็นแบบบันทึกข้อมูลทั่วไปของวัยรุ่นที่มารับบริการ ได้แก่ อายุ ประวัติการตั้งครรภ์ ประวัติการแท้งบุตร อาชีพ ภูมิลำเนาที่อาศัย ประวัติการคุมกำเนิด และแบบบันทึกวิธีการคุมกำเนิดที่วัยรุ่นเคยใช้ก่อนเข้ารับบริการ กับวิธีการคุมกำเนิดที่วัยรุ่นเลือกใช้ภายหลังการเข้ารับบริการ

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยการใช้ค่าความถี่และร้อยละ ส่วนการพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

## ผลการศึกษา

### 1. ลักษณะข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2544-2549 มีผู้มารับบริการคุมกำเนิดที่หน่วยวางแผนครอบครัว โรงพยาบาลศรีนครินทร์ จังหวัดขอนแก่น ทั้งหมดจำนวน 3,801 ราย กลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่นอายุ 10-19 ปี จำนวน 411 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.8 ของผู้มารับบริการทั้งหมด

จากการศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง 411 ราย พบว่าส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 17-19 ปี จำนวน 344 ราย คิดเป็นร้อยละ 83.6 เคยตั้งครรภ์มาแล้ว จำนวน 389 ราย

คิดเป็นร้อยละ 94.6 โดยส่วนใหญ่เป็นครั้งแรก จำนวน 330 ราย คิดเป็นร้อยละ 80.3 และพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยแท้งบุตรจำนวน 330 ราย คิดเป็นร้อยละ 80.3 เคยแท้งบุตรมาก่อนจำนวน 81 ราย คิดเป็นร้อยละ 19.7 มีอาชีพทำงานบ้านจำนวน 201 ราย คิดเป็นร้อยละ 48.9

อาชีพรองลงมาคือ นักเรียน นักศึกษา จำนวน 95 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.1 มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองขอนแก่นจำนวน 280 ราย คิดเป็นร้อยละ 68.1

### 2. การคุมกำเนิดและการเลือกใช้วิธีการคุมกำเนิดของวัยรุ่น

#### 2.1 การคุมกำเนิดของวัยรุ่น

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง 411 ราย พบว่ามีการคุมกำเนิด จำนวน 182 ราย คิดเป็นร้อยละ 44.3 ซึ่งสามารถจำแนกการคุมกำเนิดตามคุณลักษณะต่างๆของวัยรุ่น ได้ดังนี้ ด้านอายุ พบว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่ที่มีการคุมกำเนิดมีอายุระหว่าง 17-19 ปี จำนวน 156 ราย คิดเป็นร้อยละ 85.7 ด้านประวัติการตั้งครรภ์ พบว่าผู้ที่เคยตั้งครรภ์ มีการคุมกำเนิด จำนวน 170 ราย คิดเป็นร้อยละ 93.4 ด้านประวัติการแท้งบุตร พบว่าผู้ที่ไม่เคยแท้งบุตรมีการคุมกำเนิดจำนวน 147 ราย คิดเป็นร้อยละ 80.8 ด้านอาชีพ พบว่าผู้ที่มีอาชีพอื่น ๆ หรือผู้ที่ออกจากระบบการศึกษาแล้ว มีการคุมกำเนิด จำนวน 138 ราย คิดเป็นร้อยละ 75.8 ด้านภูมิลำเนาที่อาศัยพบว่าผู้ที่อาศัยในเขตอำเภอเมือง มีการคุมกำเนิดจำนวน 132 ราย คิดเป็นร้อยละ 72.5 รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของการคุมกำเนิด จำแนกตามคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	การคุมกำเนิด	
	จำนวน (N = 182)	ร้อยละ
อายุ		
10-13 ปี	1	0.6
14-16 ปี	25	13.7
17-19 ปี	156	85.7
ประวัติการตั้งครรภ์		
ไม่เคย	12	6.6
เคย	170	93.4
ประวัติการแท้งบุตร		
ไม่เคยแท้ง	147	80.8
เคยแท้ง	35	19.2
อาชีพ		
นักเรียน/นักศึกษา	44	24.2
อื่น ๆ (งานบ้าน รับจ้าง ค้าขาย และทำนา)	138	75.8
ภูมิลำเนาที่อาศัย		
ในเขตอำเภอเมือง	132	72.5
นอกเขตอำเภอเมือง	30	16.5
ต่างจังหวัด	20	11.0

## 2.2 วิธีการคุมกำเนิดก่อนและหลังการเข้ารับบริการ

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง 411 ราย พบว่าก่อนการเข้ารับบริการมีวัยรุ่นไม่เคยคุมกำเนิดมาก่อน จำนวน 229 ราย คิดเป็นร้อยละ 55.7 และเคยคุมกำเนิด จำนวน 182 ราย คิดเป็นร้อยละ 44.3 ซึ่งวิธีการคุมกำเนิดที่วัยรุ่นนิยมมากที่สุดคือการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิด จำนวน 107 ราย คิดเป็นร้อยละ 58.8

เมื่อวัยรุ่นเข้ารับบริการ ภายหลังจากได้รับการปรึกษาแนะนำวิธีการคุมกำเนิดแล้ว พบว่าวัยรุ่น

ทุกรายที่ไม่เคยคุมกำเนิดก่อนเข้ารับบริการเปลี่ยนมารับบริการคุมกำเนิดทั้งหมด โดยวิธีคุมกำเนิดที่นิยมมากที่สุดคือการใช้ยาฉีดคุมกำเนิด คิดเป็นร้อยละ 64.0 นอกจากนี้พบว่า วิธีการคุมกำเนิดด้วยการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดลดลงจาก ร้อยละ 58.8 เป็น ร้อยละ 17.5 แต่พบว่าการเลือกใช้ยาฉีดคุมกำเนิดเพิ่มขึ้นจาก ร้อยละ 22.5 เป็น ร้อยละ 64.0 ซึ่งสอดคล้องกับวิธีคุมกำเนิดชนิดใส่ห่วงอนามัย ยาฝังฮอร์โมนคุมกำเนิด และการทำหมันหญิงที่พบว่าวัยรุ่นเลือกวิธีต่าง ๆ ดังกล่าวเพิ่มขึ้น รายละเอียดแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของ วิธีการคุมกำเนิดจำแนกตามก่อนและหลังการเข้ารับบริการ

วิธีการคุมกำเนิด	ก่อนการเข้ารับบริการ		หลังการเข้ารับบริการ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่คุมกำเนิด	229	55.7	0	0
คุมกำเนิด	182	44.3	411	100.0
ยาเม็ดคุมกำเนิด	107	58.8	72	17.5
ยาฉีดคุมกำเนิด	41	22.5	263	64.0
ห่วงยางอนามัย	17	9.3	0	0
ใส่ห่วงอนามัย	13	7.2	34	8.3
ยาฝังฮอร์โมนคุมกำเนิด	4	2.2	15	3.6
การทำหมันหญิง	0	0	27	6.6

## การอภิปรายผล

### 1. การคุมกำเนิดของวัยรุ่น

จากการศึกษาวิจัยในกลุ่มตัวอย่างที่มารับบริการจำนวน 411 ราย พบว่ามีอายุระหว่าง 13-19 ปี โดย เคยตั้งครรภ์ร้อยละ 93.4 จากประสบการณ์การทำงานกับวัยรุ่นของผู้วิจัยพบว่าวัยรุ่นที่มารับการปรึกษาการคุมกำเนิดส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มาตรวจสุขภาพหลังคลอดหรือหลังแท้งบุตร การศึกษานี้จึงพบว่าส่วนใหญ่มีการตั้งครรภ์ สอดคล้องกับข้อมูลจากสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข ที่พบว่าอัตราการตั้งครรภ์ของหญิงอายุ 15-19 ปี ต่อประชากรหญิงวัยเดียวกัน 1,000 ราย มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 54.9 ต่อพันราย ใน ปี 2549 เป็น 56.1 ต่อพันราย ใน ปี 2551<sup>10</sup> และปัจจุบันเพิ่มเป็น 90 ต่อพันราย<sup>6</sup> และสอดคล้องกับการรายงานของกรมอนามัยในปี 2551 ที่พบอัตราการตั้งครรภ์ในแม่ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี มากถึงร้อยละ 14.7 ซึ่งมากกว่าเกณฑ์มาตรฐานขององค์การอนามัยโลกกำหนดไว้ที่จะต้องไม่เกินร้อยละ 10<sup>11</sup> จากการที่วัยรุ่นตั้งครรภ์ แสดงว่ามีเพศสัมพันธ์ก่อนมารับบริการ เนื่องจากวัยรุ่น มีความอยากรู้อยากเห็นและอยากลองในเรื่องเพศ อยากสัมผัสใกล้ชิด ประกอบกับร่างกายมีการเจริญเติบโตพัฒนาเต็มที่ และพร้อมที่จะมีเพศสัมพันธ์<sup>2</sup> ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจของสำนักกระบวนวิทยา กรมควบคุมโรค ปี พ.ศ. 2551 ที่สำรวจพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับการติดเชื้อเอช ไอ วี พบว่าในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่อายุยังน้อย อายุเฉลี่ย 12.7-13.4 ปี และนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นปีที่ 2 พบอายุเฉลี่ย 15.4-16.0 ปี<sup>10</sup> ซึ่งใกล้เคียงกับการศึกษาของนพดล กรรณิกาและคณะ<sup>12</sup> ที่ศึกษาในนักเรียนนักศึกษาในเขตกรุงเทพฯพบว่านักเรียนชายมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกอายุต่ำสุดคือ 9 ปี และนักเรียนหญิงคือ 10 ปี เท่านั้น และพบอัตราการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรสูงที่สุดในนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 โดยในเพศชายพบสูงขึ้นจากร้อยละ 36.2 ในปี 2549 เป็นร้อยละ 46.6 ในปี 2553 และในเพศหญิงสูงขึ้นจากร้อยละ

28.2 เป็นร้อยละ 41.0<sup>13</sup> วัยรุ่นที่อยู่ในวัยเรียนเมื่อตั้งครรรค์จะอายเพื่อนจึงหยุดเรียนมาอยู่บ้านและไม่มียานพาหนะหลังคลอดบุตรแล้วบางคนก็กลับไปเรียนต่อที่เดิมเรียนการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) หรือทำงานทำ<sup>14</sup> ซึ่งในการศึกษานี้พบว่าอาชีพส่วนใหญ่คือทำงานบ้าน คิดเป็นร้อยละ 44.5 รองลงมาคือนักเรียนนักศึกษา ร้อยละ 24.2 วัยรุ่นที่มารับบริการส่วนใหญ่อยู่ในเขตพื้นที่โดยมีภูมิลำเนาที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น คิดเป็นร้อยละ 72.5 ทำให้มารับบริการได้สะดวก รองลงมาอาศัยอยู่นอกเขตอำเภอเมือง คิดเป็นร้อยละ 16.5 และอยู่ต่างจังหวัดใกล้เคียง คิดเป็นร้อยละ 11.0 ในกลุ่มนี้อาจเป็นเพราะว่าวัยรุ่นเหล่านั้นไม่ต้องการให้เรื่องของตัวเองตั้งครรรค์ถูกเปิดเผยจึงมารับบริการในที่ห่างไกล การศึกษาที่ผ่านมาพบว่าเมื่อวัยรุ่นมีปัญหาส่วนใหญ่จะไม่ปรึกษาใครเลยถ้าปรึกษาจะปรึกษาเพื่อนและแฟนมากกว่าพ่อแม่และครู<sup>15</sup> และยังพบว่าพ่อแม่มีการสอนและให้ข้อมูลเรื่องเพศศึกษากับวัยรุ่นน้อย<sup>16</sup> การศึกษานี้ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างเคยแท้งบุตร ร้อยละ 19.2 อาจเนื่องจากการตั้งครรรค์ของวัยรุ่น ส่วนใหญ่เป็นการตั้งครรรค์แบบไม่ตั้งใจหรือไม่ได้วางแผนมาก่อน จึงนำไปสู่การตั้งครรรค์ไม่พร้อมซึ่งพบได้ถึงร้อยละ 78-85<sup>5</sup> จึงเกิดการทำแท้งตามมา สอดคล้องกับการศึกษาของสร้อย อนุสรณ์ธีรกุล ที่ศึกษาปัจจัยทำนายการใช้บริการอนามัยการเจริญพันธุ์ของวัยรุ่นที่ไม่ได้วางแผนตั้งครรรค์ พบว่าวัยรุ่นจะสิ้นสุดการตั้งครรรค์ด้วยการทำแท้งถึงร้อยละ 93.3<sup>17</sup> และจากผลการสำรวจทั่วประเทศของกองวางแผนครอบครัวและประชากร กรมอนามัย ในปี พ.ศ. 2542 พบว่า กลุ่มวัยรุ่นที่ตั้งครรรค์ไม่พร้อมมีการทำแท้งนอกโรงพยาบาลถึงร้อยละ 29.9 และร้อยละ 24.7 ของผู้ที่ทำแท้งยังเป็นนักเรียน นักศึกษา<sup>18,19</sup>

### 2. วิธีการคุมกำเนิดก่อนและหลังการเข้ารับบริการ

การศึกษานี้พบว่า ก่อนเข้ารับบริการ วัยรุ่นมีการคุมกำเนิดเพียงร้อยละ 44.3 สอดคล้องกับการรายงานผลของสำนักกระบวนวิทยา กรมควบคุมโรค ปี 2553 เรื่องการคุมกำเนิดด้วยวิธีที่เชื่อถือได้เมื่อมีเพศ

สัมพันธ์ครั้งล่าสุดกับแฟนหรือคู่อีก โดยพบว่านักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 เพศชายมีการคุมกำเนิดร้อยละ 49.9 และเพศหญิงมีการคุมกำเนิดร้อยละ 44.2<sup>13</sup> ซึ่งถือว่าวัยรุ่นในกลุ่มที่ศึกษานี้มีการคุมกำเนิดค่อนข้างต่ำถ้าเทียบกับอัตราคุมกำเนิดของกลุ่มวัยรุ่นอายุ 15-19 ปี ที่สำรวจในปี พ.ศ. 2544 ที่พบว่าวัยรุ่นชายมีการคุมกำเนิดมากกว่าวัยรุ่นหญิงคือร้อยละ 83.4 โดยวัยรุ่นหญิงมีการคุมกำเนิดร้อยละ 75.6<sup>20</sup> และจากการสำรวจในปี พ.ศ. 2549 พบว่าหญิงวัยเจริญพันธุ์กลุ่มอายุ 15-44 ปี มีอัตราการคุมกำเนิดร้อยละ 81.1<sup>21</sup> จากการศึกษาที่มีการป้องกันค่อนข้างต่ำจึงทำให้วัยรุ่นมีโอกาสตั้งครรภ์สูง ซึ่งการศึกษานี้พบว่ามีการตั้งครรภ์ร้อยละ 94.6 ดังที่กล่าวมา ถ้าวัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์และไม่ได้คุมกำเนิดร้อยละ 20 จะตั้งครรภ์ภายใน 1 เดือน และร้อยละ 50 จะตั้งครรภ์ภายใน 6 เดือน<sup>4</sup>

นอกจากนี้ยังพบว่า ก่อนมารับบริการ วัยรุ่นใช้วิธีคุมกำเนิดที่ต่างจากหลังการเข้ารับบริการ เนื่องจากก่อนมารับบริการวัยรุ่นนิยมใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดถึงร้อยละ 58.8 เพราะหาได้ง่าย ราคาถูก ใช้ง่าย แต่ต้องรับประทานทุกวันในเวลาใกล้เคียงกัน ซึ่งวัยรุ่นอาจปฏิบัติได้ยากและถ้าใช้ไม่ถูกต้อง ทำให้มีโอกาสตั้งครรภ์ได้ จึงทำให้วัยรุ่นเปลี่ยนมาใช้ยาฉีดคุมกำเนิดถึงร้อยละ 64.0 เพราะมีประสิทธิภาพสูง ใช้ง่าย ไม่ต้องกลืน และยาฉีดเหมาะกับวัยรุ่นที่ผ่านการตั้งครรภ์มาแล้ว<sup>1</sup> และพบว่าวัยรุ่นเลือกใช้วิธีคุมกำเนิดชนิดทาหมัน ใส่ห่วงอนามัย และยาฝังคุมกำเนิดมากขึ้นกว่าก่อนเข้ารับบริการ และผู้ที่ตั้งครรภ์ครั้งที่ 3 และครั้งที่ 2 ทาหมันร้อยละ 60.0 และ 35.2 ตามลำดับ เนื่องจากบางคนมีบุตรเพียงพอแล้ว และในคลินิกมีการสอนให้วัยรุ่นมีความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศศึกษาที่ถูกต้อง สอนให้ตระหนักถึงผลของการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัยและสอนให้วัยรุ่นมีการใช้วิธีคุมกำเนิดที่มีประสิทธิภาพอย่างสม่ำเสมอ จึงทำให้วัยรุ่นมีความรู้ เกิดความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการคุมกำเนิด<sup>5</sup> ทำให้วัยรุ่นมีการป้องกันการตั้งครรภ์โดยเลือกวิธีคุมกำเนิดดังที่กล่าวมา ส่วนการใช้ถุงยางอนามัยพบว่าวัยรุ่นใช้เพียงร้อยละ 9.3 สอดคล้องกับผลการสำรวจ

วัยรุ่นกลุ่มทหารเกณฑ์และนักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของสำนักกระบวนวิทยา กรมควบคุมโรคปี 2546 ที่พบว่าวัยรุ่นเหล่านี้นิยมมีเพศสัมพันธ์กับคู่อีกหรือเพื่อนมากกว่าหญิงบริการและมีอัตราการตั้งครรภ์อย่างอนามัยร้อยละ 18-31 เท่านั้น การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ป้องกันดังกล่าวนอกจากทำให้มีโอกาสตั้งครรภ์แล้วยังทำให้มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อีกด้วย<sup>5,20</sup>

การศึกษานี้พบว่าวัยรุ่นมีอัตราการคุมกำเนิดค่อนข้างต่ำ ดังนั้นการให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาและการคุมกำเนิดจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งในการป้องกันการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อมในวัยรุ่น เพราะจะทำให้วัยรุ่นมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิดที่ถูกต้องเหมาะสม ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะมีประโยชน์ในการนำไปกำหนดกลยุทธ์ในการให้ความรู้เพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในอนาคต

## ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวัยรุ่นครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลitudinal โดยศึกษาในกลุ่มวัยรุ่นที่มารับบริการที่หน่วยวางแผนครอบครัวที่มีอายุระหว่าง 10-19 ปี ซึ่งเป็นการศึกษาเบื้องต้นสำหรับวัยรุ่นที่มารับบริการคุมกำเนิด และเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญที่จะทำการศึกษาต่อไปในเรื่องปัญหาทางเพศของวัยรุ่นต่อการตั้งครรภ์ หรือการแท้งบุตร เช่น ปัญหาทางด้านจิตใจ สังคม การแพทย์ การศึกษา เศรษฐกิจและด้านกฎหมาย

## กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณวัยรุ่นที่มารับบริการคุมกำเนิดที่หน่วยวางแผนครอบครัว โรงพยาบาลศรีนครินทร์ จังหวัดขอนแก่น ขอขอบคุณคณะกรรมการวิจัยงานบริการพยาบาลที่ส่งเสริมสนับสนุนในการทำวิจัย ขอขอบคุณ ผศ.ทพญ.ดร. วราณัฐ ปิติพัฒน์ คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น นางสาวชูศรี คูชัยสิทธิ์ นางอุบล จ้วงพานิช และผศ.ดร. พวงรัตน์ ภักดีโชติ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ

รศ.ดร. บำเพ็ญจิต แสงชาติ ที่กรุณาให้ข้อคิดเห็นในการปรับปรุงบทความ ขอขอบคุณ ผศ.ดร. อุไรวรรณ ชัชวาลย์ ที่กรุณาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ และขอขอบคุณคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้

## เอกสารอ้างอิง

1. นางลักษณ์ รุ่งทรัพย์สิน. การคุมกำเนิดในวัยรุ่น. ใน: กองอนามัยการเจริญพันธุ์. การคุมกำเนิดสำหรับวัยรุ่น. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก; 2550. หน้า 7-15.
2. สุริยเดว ทรีปาตี. พัฒนาการและการปรับตัวในวัยรุ่น. [ออนไลน์] 2551. [อ้างเมื่อ 18 กรกฎาคม 2554]. จาก <http://www.thaihealth.or.th/node/5756>
3. วิจิตรา พูลเพิ่ม ชลลดา พันธุ์ชิน. ทักษะชีวิตและการปรับตัวของนักศึกษาวัยรุ่นชั้นปีที่ 1 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ 2552; 32(1): 36-44.
4. สุวิชัย อินทรประเสริฐ. อนามัยการเจริญพันธุ์ในวัยรุ่น : การป้องกันและการบริหาร. ใน : เอกสารประกอบการอบรมผู้ให้บริการที่เป็นมิตรกับวัยรุ่นและเยาวชน ณ โรงแรมเจริญธานี ; 24 กุมภาพันธ์ 2553. ขอนแก่น : มปท.; 2553.
5. สุนิตย์ สร้างศรีวงศ์. เพศศึกษา การคุมกำเนิด และการตั้งครรภในวัยรุ่น. วารสารแพทย์เขต 6-7 2549; 25(1):107-15.
6. มาลี เกื้อนพกุล. Teenage pregnancy. ใน: เอกชัย โคววิสารัช, ปัทมา พรหมสนธิ, บุญศรี จันทร์รัชชกุล, บรรณาธิการ. การตั้งครรภในมารดาวัยเสี่ยง. กรุงเทพฯ : ยูเนี่ยน ศรีเอชเอ็น; 2554. หน้า 35-49.
7. สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย. อัตราการมีบุตรของหญิงอายุต่ำกว่า 20 ปี. [ออนไลน์] 2550. [อ้างเมื่อ 18 กรกฎาคม 2554]. จาก <http://anamai.moph.go.th/stitic.html>
8. สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ . ร้อยละของแม่คลอดบุตรอายุ 10-19 ปี 2547-2552. นนทบุรี : กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข; 2553.
9. สถิติหน่วยห้องคลอด โรงพยาบาลศรีนครินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2549. ขอนแก่น:คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2549.
10. สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค. ข้อมูลการเฝ้าระวังงานอนามัยการเจริญพันธุ์. [ออนไลน์] 2551. [อ้างเมื่อ 24 สิงหาคม 2554]. จาก <http://rh.anamai.moph.go.th/stitic.html>
11. นุชจรี อิ่มมาก, พัทธรวีไล ศรีแสง, สุพรรณณี อึ้งปัญญา สัตวรงค์. ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส การสนับสนุนทางสังคม กับความผาสุกทางจิตใจของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นครั้งแรก. วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ 2552; 32(4): 55-63.
12. นกตล กรรณิกา และคณะ. รายงานการวิจัยโครงการเฝ้าระวังรักษาคุณภาพอนาคตเยาวชนไทย: กรณีรวบรวมผลวิจัยและกรอบแนวคิดในการนำเสนอยุทธศาสตร์ชาติเพื่อคุณภาพที่ดีของเยาวชน ฉบับข้อมูลพื้นฐานเพื่อวางแผนแก้ปัญหาเยาวชน. กรุงเทพมหานคร:สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ; 2548.
13. กิตติพงศ์ แซ่เจ็ง. สถานการณ์อนามัยการเจริญพันธุ์ในวัยรุ่นและเยาวชน. ใน : เอกสารประกอบการประชุมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายและแกนนำวัยรุ่นจังหวัดขอนแก่น ณ ศูนย์อนามัยที่ 6; 26 มกราคม 2554. ขอนแก่น : มปท.; 2554.
14. กนกวรรณ ธีรารัตน. ทางเลือกของผู้หญิงที่ท้องเมื่อไม่พร้อม. กรุงเทพฯ: พีเอ็นพีกรุ๊ป; 2548.
15. กฤตยา แสงเจริญ และคณะ. การรับรู้เกี่ยวกับความรักและความต้องการทางเพศของวัยรุ่น. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2548; 28(2): 9-16.

16. พูลสุข ศิริพูล พิมภา สุตรา ตารุณี จงอุดมการณ์ และ สุพัฒนา ศักดิ์ชฎานนท์. การอบรมเลี้ยงดูวัยรุ่นใน ครอบครัวอีสาน. วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ 2553 : 33(4) : 50-60
17. สร้อย อนุสรณ์ธีรกุล, กิมาพร ชมะณะรงค์, สุรนาท ชมะณะรงค์, เจศฎา ถิ่นคำรพ. ปัจจัยทำนายการใช้บริการ อนามัยการเจริญพันธุ์ของวัยรุ่นที่ไม่ได้วางแผนตั้งครรถ์. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2551; 31(2): 1-8.
18. สุวชัย อินทรประเสริฐ, สัญญา ภัทราชัย. Unplanned and unwanted pregnancy. ใน: สุวรรณมา เรื่องกัญจน เศรษฐ์, พัฒน์ มหาโชคเลิศวัฒนา, บรรณาธิการ. รู้ทันปัญหาวัยรุ่นยุคใหม่. กรุงเทพฯ: ปิยอนต์ เอ็นเทอร์ไพรซ์; 2549. หน้า 290-304.
19. สุวชัย อินทรประเสริฐ, อรรพรรณ ศิริวัฒน์, ธีระพงศ์ เจริญวิทย์, ธนชัย คงสกันธ์, นงลักษณ์ บุญไทย, สุวีทนา วรคามิน และคณะ, บรรณาธิการ. การดูแลสุขภาพหญิงเกี่ยวกับการแท้ง. นนทบุรี: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์; 2548.
20. Aree Prohmmo. Adolescent Health and Development Situation in Thailand. Nakhon Pathom : Institute for Population and Social Research, Mahidol University; 2007.
21. กองอนามัย กรมอนามัย. อัตราการคุมกำเนิดของสตรีสมรสอายุ 15-44 ปี ของประเทศไทย พ.ศ. 2544-52. [ออนไลน์] 2552. [อ้างเมื่อ 24 สิงหาคม 2554]. จาก <http://rh.anamai.moph.go.th/stitic.html>